

IHVp/k02 Harmonie

Mgr. Ondřej Musil, Ph.D.

Náplň a výstupy předmětu

- opakování a rozvoj znalostí z předmětu IHVp01
- základní teorie a principy harmonie
- orientaci v tonálním harmonickém systému
- vytváření klavírního doprovodu lidové písně

Doporučená literatura

- **KOFRONĚ, Jaroslav. *Učebnice harmonie*. Praha: Editio Bärenreiter Praha, 2002. ISBN 80-86385-14-0.**
- **TICHÝ, Vladimír. *Harmonicky myslet a slyšet*. Praha: HAMU, 1996. ISBN 80-85883-10-4.**
- **HRADECKÝ, Emil. *Úvod do studia tonální harmonie*. Praha: Supraphon, 1972.**

Požadavky k ukončení předmětu

- **aktivní účast na semináři**
- **závěrečný písemný test (odpovědník v IS)**
- **harmonizace vybrané melodie pomocí kytarových značek**
- **optimismus a víra ve zdárné ukončení !!!**

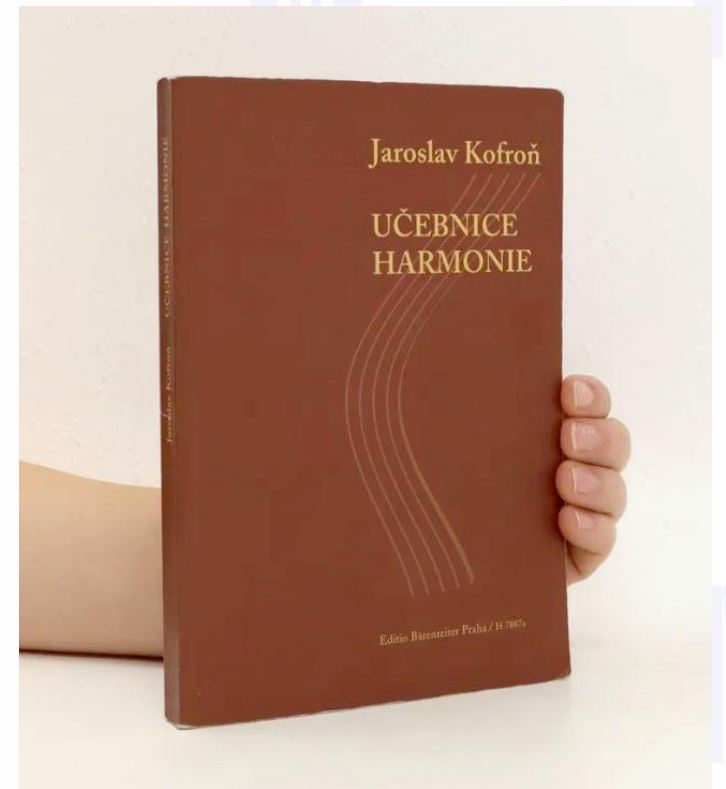

Vstupní úkol (do příští hodiny)

- zopakovat základy hudební teorie z minulého semestru

(poznámky z hodin nebo KOFROŇ, J. *Učebnice harmonie*. První tři kapitoly)

- v případě potřeby se doptat na začátku další hodiny

Začínáme!

p

Základní terminologie

- **Polyfonie:** hudební sloh spojující více (relativně) samostatných melodií v jeden celek
  - Nauka o polyfonii se nazývá **KONTRAPUNKT**
- **Homofonie:** hudební sloh (princip), kde je melodie doprovázená akordy, resp. kdy je melodie hlavní složkou a doprovodu vedlejší
  - Nauka o homofonii se nazývá **HARMONIE**
- **Harmonie:** nauka o akordech a jejich spojování
- **Tónina:** vztah všech tónů melodie k ústřednímu tónu stupnice / vztah všech akordů k základnímu akordu (na prvním stupni)
  - Pozn. stupně ve stupnici, resp. akordy na těchto stupních značíme římskými číslicemi nebo funkčními značkami – T, S, D (viz dále)

(Kvint)akordy v tónině dur a moll

P E D

P E D

K H V
P E D

tónina dur

The image shows a musical staff with seven chords, each labeled with a Roman numeral and its quality. The chords are: I (dur), II (moll), III (moll), IV (dur), V (dur), VI (moll), and VII (zm.). The I, IV, and V chords are circled in orange. The staff is labeled 'tónina dur' at the beginning.

Chord	Quality
I	dur
II	moll
III	moll
IV	dur
V	dur
VI	moll
VII	zm.

P E D

P E D

P E D

M

M

M

M

M

M

(Kvint)akordy v tónině dur a moll

K H V

tónina moll

a) přirozená (aiolská)

musical staff showing the natural minor pentatonic scale (a) with notes and chord symbols: I (moll), II (zm.), III (dur), IV (moll), V (moll), VI (dur), VII (dur). The I, IV, and V chords are circled in blue.

b) harmonická

musical staff showing the harmonic minor pentatonic scale (b) with notes and chord symbols: I (moll), II (zm.), III (zv.), IV (moll), V (dur), VI (dur), VII (zm.). The I, IV, and V chords are circled in blue and orange respectively.

c) melodická

musical staff showing the melodic minor pentatonic scale (c) with notes and chord symbols: I (moll), II (moll), III (zv.), IV (dur), V (dur), VI (zm.), VII (zm.). The I, IV, and V chords are circled in blue and orange respectively.

Hlavní a vedlejší kvintakordy

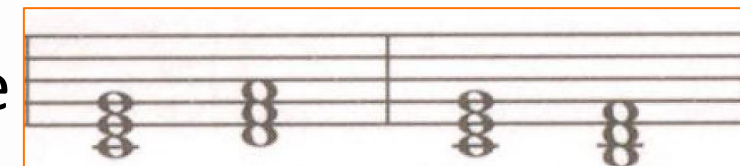
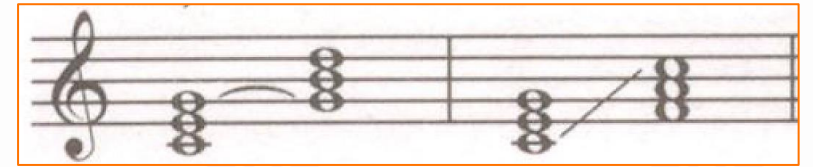
- Tři vybrané akordy tóniny (viz předešlý snímek) se nazývají **HLAVNÍ**
  - leží vždy na I., IV. a V. stupni stupnice
  - nazývají se tónika (T), subdominanta (S) a dominanta (D)
  - např. v tónině C dur jsou to akordy na tónech „c“, „f“ a „g“

The image shows a musical staff with a treble clef. Above the staff, the Roman numerals I, IV, and V are placed above the first three chords, and IV, I, and V are placed above the last three chords. Below the staff, the letters T, S, and D are placed under the first three chords, and S, T, and D are placed under the last three chords. The chords are represented by three notes each, forming a triad. The first chord (I) has notes C, E, G. The second chord (IV) has notes F, A, C. The third chord (V) has notes G, B, D. The fourth chord (IV) has notes F, A, C. The fifth chord (I) has notes C, E, G. The sixth chord (V) has notes G, B, D.

- (Kvint)akordy na ostatních stupních (II., III., VI., VII.) se nazývají **VEDLEJŠÍ**

Příbuznost (kvint)akordů

- Určujeme podle společných tónů
- Kvintakordy příbuzné:
  - **Kvintová příbuznost:** základní tóny jsou od sebe vzdáleny o kvintu nebo kvartu (obrat téhož intervalu) a oba akordy mají jeden společný tón
  - **Terc(i)ová příbuznost:** základní tóny jsou od sebe vzdáleny o tercii nebo sextu (obrat téhož intervalu) a oba akordy mají dva společné tóny
- **Kvintakordy nepříbuzné:** základní tóny jsou od sebe vzdáleny o sekundu/septimu a akordy nemají žádný společný tón

Spojování příbuzných (kvint)akordů

- **Nejplynulejší způsob = tzv. přísné spojení**
  - Společný tón (nebo společné tóny) zadržíme, ostatní tóny vedeme nejkratší cestou k ostatním tónům akordu následujícího (u trojhlasu vzniknou akordy v obratech!)

chybně   správně   chybně   správně

T   D   T   III

- **Doporučený postup:**
  1. Dle základních tónů zjistíme, o kterou příbuznost jde; 2. Určíme společné tóny;
  3. Společné tóny zadržíme; 4. Zbývající tóny vedeme nejkratší cestou ke zbylým tónům dalšího akordu

Spojování nepříbuzných (kvint)akordů

- **Nepříbuzné akordy vždy spojujeme protipohybem basu a ostatních tónů (pravidlo protipohybu)**

The image shows a musical score for a three-part setting (trojhlas) in the left hand, illustrating the correct and incorrect ways to connect two unrelated triads, S (Sol) and D (Dura).

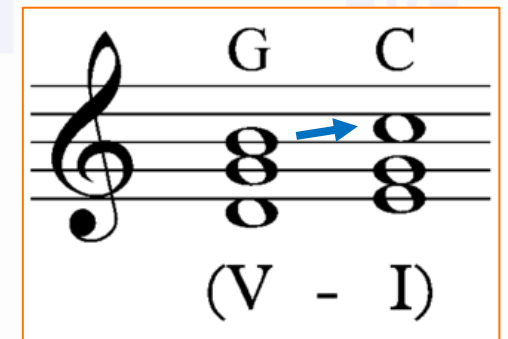
chybně (incorrect): The first two measures show the triads S and D. The bass line (left hand) moves from G (5) to F (5), and the other voices (right hand) move from G (8) to F (8). This is labeled "chybně" (incorrect).

správně (correct): The next two measures show the triads S and D. The bass line (left hand) moves from G (5) to F (5), and the other voices (right hand) move from G (8) to F (8). This is labeled "správně" (correct).

- **U trojhlasu (např. klavírní doprovod v levé ruce) postupujeme nejkratší cestou k tónům následujícího akordu**

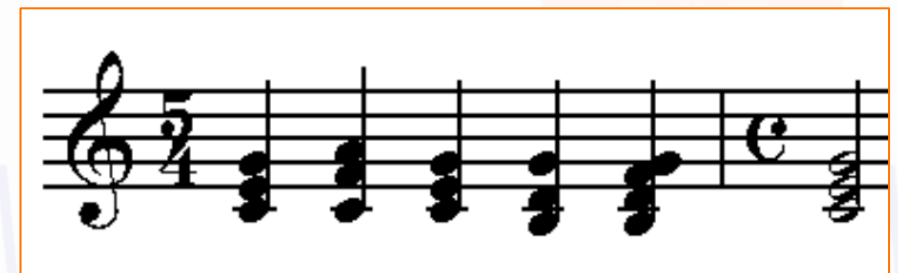
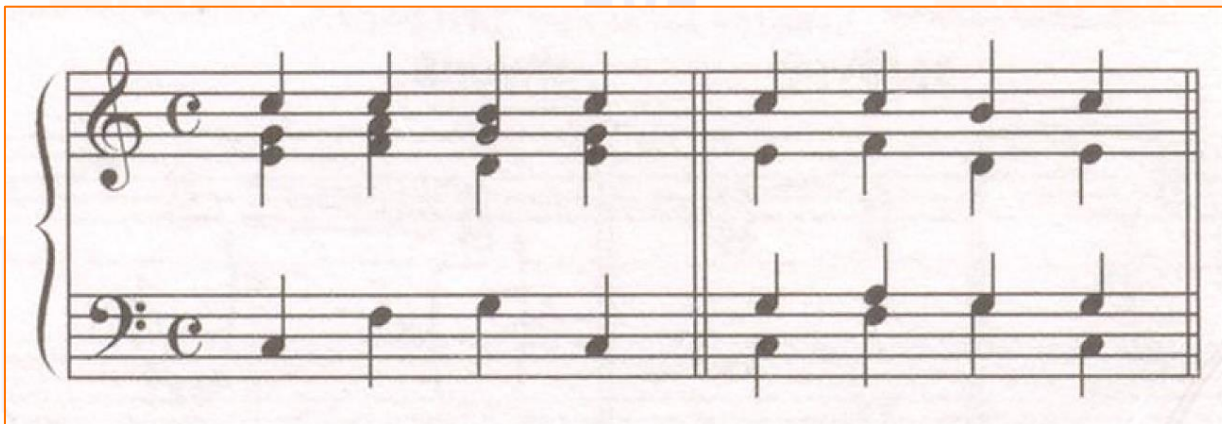
Harmonické napětí

- Vytváření a uvolňování harmonického napětí je hlavním principem klasické harmonie (v moderní hudbě často porušován)
- Hudební skladba vyžaduje „pohyb“, tzn. existují akordy „klidu“ a akordy „pohybu“
  - Akordem klidu je **TÓNKA** (= harmonické centrum)
  - Akordem pohybu jsou ostatní stupně, především **DOMINANTA**
- Pocit pohybu a vytváření napětí jsou způsobeny tzv. **citlivými tóny**
  - Citlivý tón je takový, který jeví snahu postupovat k určitému tónu půltónovým krokem (nahoru nebo dolů)
  - Nejtypičtější a nejčastější je **postup (rozvod!) dominantní tercie k tónické primě** (např. tón „h“ v akordu G dur, který stoupá k základnímu tónu C dur)

Kadence

- **Přirozený sled základních (kvint)akordů (T – S – D – T)**
- **Základ běžné harmonické struktury** (jednodušší písně jsou postaveny jen na kadenci)
- **Nejsnazší cesta k určení tóniny** (dva akordy nemusejí stačit)

Harmonizace melodie hlavními (kvint)akordy

- *Cvičení: podložte každý tón stupnice C dur jedním ze základních (hlavních) akordů (T, S, D)*

T má tóny **c-e-g**

S má tóny **f-a-c**

D má tóny **g-h-d**

A musical staff in treble clef showing the C major scale: C, D, E, F, G, A, B, C. Below the staff, chords are indicated for each note: T/S, D, T, S, T/D, S, D, T/S. Arrows connect the chord notes to the scale notes: T (c, e, g) points to C, D, and E; S (f, a, c) points to F, G, and A; D (g, b, d) points to G, A, and B. The final C note is enclosed in brackets.

Harmonizace melodie hlavními (kvint)akordy

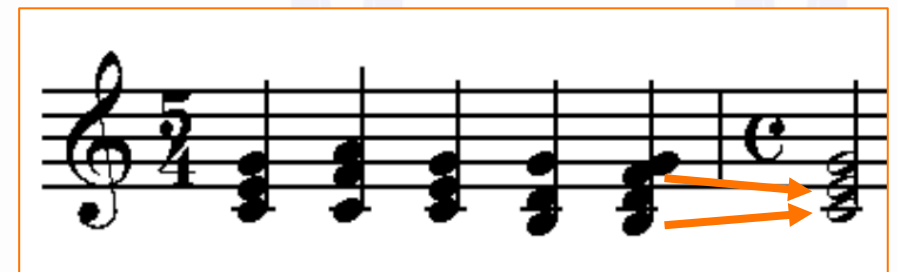
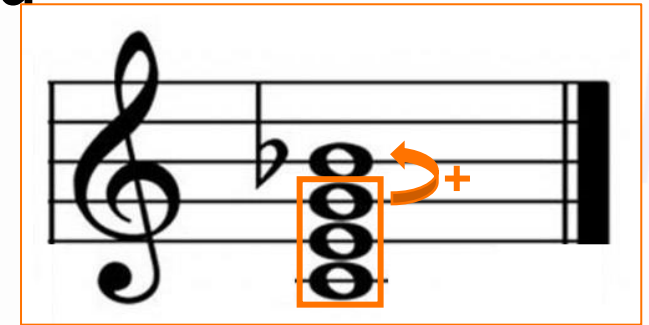
- **Obecná pravidla:**
  - **Není nutné (ani žádoucí) podkládat každý tón novým akordem** (řada lidových, národních i umělých písní prodlévá déle na jednom akordu)
  - **To, že daný tón melodie není obsažen v akordu, který jej doprovází, nemusí být chyba!**
  - **Volba akordů bývá závislá na struktuře skladby** (forma, hudební fráze, periody)
  - **Nejprve je dobré zvolit akord na začátku melodie** (nejčastěji tónika) **a v závěru písně/fráze** (nejčastěji spoj dominanta – tónika) – viz dále
  - **U většiny jednodušších písní si vystačíme s akordy kadence** (T, S, D)

Vedlejší kvintakordy

- **Použití pro ozvláštnění doprovodu (nad rámec základní kadence)**
  - **Např. II. stupeň před dominantou (v dur)**
    - Tzv. střídavá dominanta („dominanta dominanty“ – kvintový poměr)
    - V durové tónině je na II. stupni mollový akord! (např. v D dur je to akord e moll)
    - Používá se místo subdominanty (S)
- **Vedlejší kvintakordy jako „zástupci“ kvintakordů hlavních:**
  - Akord VI. stupně místo tónického kvintakordu; pokud nastupuje za D, jde o tzv. klamný závěr
  - Akord II. stupně místo subdominanty (viz výše)
  - Akord VII. stupně místo dominanty

Dominantní septakord (D⁷)

- Vzniká přidáním dalšího tónu (tercie) k dominantnímu kvintakordu; má větší harmonické napětí než dominantní kvintakord
  - Durový kvintakord + malá tercie (např. c-e-g-b)!
  - Dle stavby intervalů se nazývá též „tvrdě malý“ (tvrdý/durový kvintakord + malá tercie)
- D⁷ je disonancí, stejně jako ostatní septakordy, a proto je nutné jej rozvést do konsonance (nejčastěji do tóniky)
  - Rozvod D⁷: citlivý tón (tercie) stoupá k tónické primě, septima klesá k tónické tercii, základní tón postupuje kvintovým/kvartovým skokem k tónické primě, kvinta postupuje volně
  - V obrazech (např. v klavírním doprovodu) dbáme především rozvodu tercie a septimy

Mimotonální dominanty

- Akordy s funkcí dominanty „vypůjčené“ z jiné tóniny (např. akord A⁷ v C dur)
- Kterýkoli akord lze v dané tónině považovat za dočasnou tóniku a postavit k němu mimotonální dominantu
- Mimotonální dominanty slouží k ozvláštňení doprovodu; vytvářejí další harmonického napětí

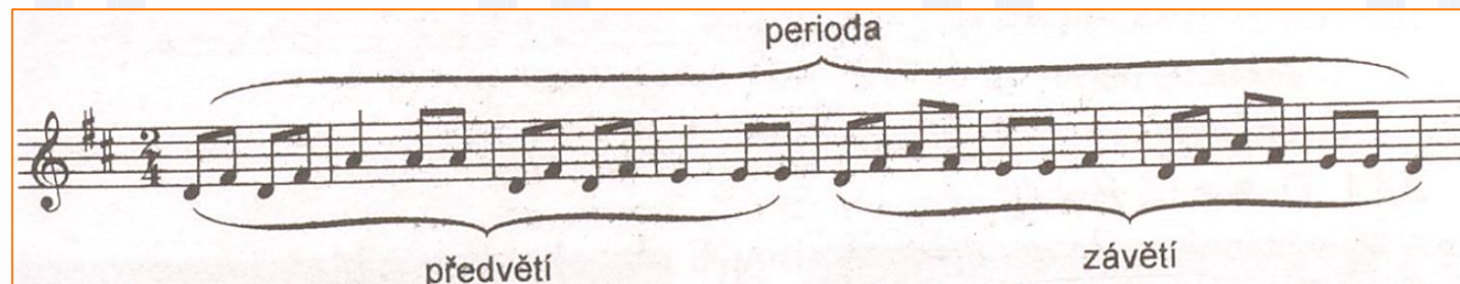
The image displays two musical staves illustrating the concept of borrowed dominant chords. The top staff shows a sequence of chords: C, G, C. The bottom staff shows a sequence of chords: F, C, D⁷, G. The D⁷ chord is circled in orange, highlighting its role as a borrowed dominant chord in the key of C major.

Závěry

- Závěr = uspokojivé a hudebně logické ukončení hudební myšlenky
- Technicky jde o spojení dvou posledních akordů melodie / písně
  - Hudba je, podobě jako řeč, členěna na věty (fráze)
  - Věta = několikataktová hudební myšlenka (tradičně 3, 4, někdy 6 až 8 t.)

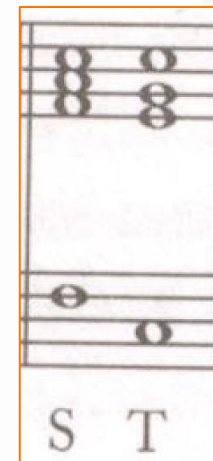
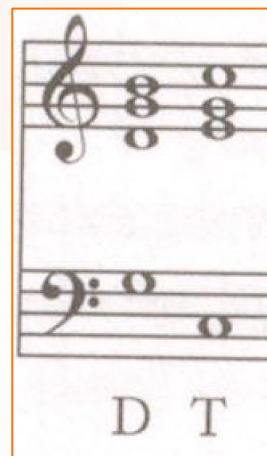

- Spojení více vět = perioda („hudební souvětí“); dělí se na tzv. předvětí a závětí

Závěry

- Nejčastější druhy závěrů:
  - Autentický („celý“): D(7) – T
  - Plagální („celý“): S – T

- Závěry, které nekončí tónikou (T) se obecně označují jako „poloviční“

S D II D T II VI D II III III D

- Celé závěry se používají zpravidla na konci věty/periody, poloviční uprostřed

Závěry

- **Závěry se dále dělí na:**

- **Dokonalé**

- Harmonicky = oba akordy jsou v podobě kvintakordů a poslední akord je v oktávové poloze, tzn. nejvyšším tónem je tón základní
- Melodicky = melodie, resp. nejvyšší hlas postupuje k základnímu tónu závěrečného akordu stupňovitě
- Rytmicky = poslední akord je na těžké době (většinou na první) taktu

- **Zeslabené**

- Harmonicky, melodicky či rytmicky zeslabené závěry jsou takové, které nesplňují výše zmíněné podmínky

- **Dokonalé se používají zpravidla na konci věty/periody, zeslabené uprostřed**

Akordové značky

- Zjednodušené vyjádření akordické struktury písně
- Především u písní či skladeb, kde není přesně daný prokomponovaný doprovod, někdy též jako harmonické vodítko v písňových textech
- Základem je **velké písmeno**, ke kterému se podle typu a podoby akordu přidávají **zkratky** nebo **číslice** v horním a spodním indexu.
- **Pravidla bohužel nejsou 100% standardizovaná** (zpěvníky x učebnice x zápis jazzových skladeb!)

Akordové značky

- Pro čtení základních akordových značek platí, že:

1. samostatné *velké písmeno* značí durový kvintakord v základním tvaru: **C** = C dur, **F** = F dur apod;

2. *velké písmeno* se zkratkou "*m*" nebo "*mi*" (zkratka pro *minore* / *minor* = malý) pak mollový kvintakord v základním tvaru: **Ami** = a moll, **Dmi** = d moll

3. Pokud ke značce pro durový nebo mollový akord přidáme sedmičku (správně v horním indexu, ale běžně i na stejné úrovni), dostaneme *septakord s malou septimou*, konkrétně tvrdě malý (dominantní) nebo měkce malý podle toho, zda je základem dur nebo moll: **G7** (**G⁷**) = tvrdě malý septakord od "g", **Hmi7** (**Hmi⁷**) = měkce malý septakord od "h"

Akordové značky

4. Přidáme-li k sedmičce zkratku "*maj*", dostaneme *septakord s velkou septimou*, tedy tvrdě/měkce velký septakord: **G7maj** (**G^{7maj}**), **Hmi7maj** (**Hmi^{7maj}**) apod.

5. Chceme-li zapsat do akordových značek *obrat*, vepíšeme k akordové značce lomítko a název tónu, který má být v basu (malým, někdy také velkým písmenem): **D/a** = kvartsextakord D dur (D dur s tónem "a" v basu), **Em/g** = sextakord e moll. Nepleťme si obrat s variantou akordu. Obraty píšeme s lomítkem těsně u sebe, varianty akordů v doprovodu jsou v kulatých závorkách nebo odděleny lomítkem s mezerami (**D/a** vs. **G / Hmi/d**)

6. !!! Starší literatura pro odlišení durového a mollového akordu používala velkého a malého písmena po vzoru psaní názvů stupnic a tónin (**D** = D dur, **d** = d moll)

Harmonizace melodie

- **ÚKOL K ZÁPOČTU:**

- **Vyberte si jednu z melodií v Učebních materiálech předmětu (IS MU)**

- **Obrázek s melodií si vytiskněte**

- **K melodii vytvořte vhodný doprovod, tzn. na vhodná místa nad notami vepište akordové značky (+ zkontrolujte přehráním na klavír!)**

- **Úroveň 1:** k doprovodu písně volte jen akordy kadence (dle tóniny)

- **Úroveň 2:** na vhodných místech můžete vedle akordů kadence použít také vedlejší kvintakordy (např. střídavou dominantu, tedy akord II. stupně, akord na VI. stupni nebo mimotonální dominantu)

KHV
PED

M

KHV
PED

M

KHV
PED

M

M

M

M

M

M

CVIČENÍ

KHV
PED

M

KHV
PED

M

KHV
PED

M

M

M

M

M

M